

Talaia alta

CLIMENT PICORNELL

clipiba@gmail.com

Del paisatge

S

ol, i de dol, i amb vetusta gone-lla, / em veig sovint per fosques solituds, / en prats ignots i munts de llicorella / i gorgs pregons que m'aturen, astuts /... Sol, sóc etern. M'és present el paisatge / de fa mil anys, l'estrany no m'és estrany...". Davant el goig i la passió del mestre J. V. Foix, podria semblar barroer el fet de viure a una terra en la qual el paisatge és, per alguns, una mercaderia; es podria dir que preocupar-se'n és tant com tenir esment de l'estructura productiva del país, i poca cosa més. És cert que hi ha maneres molt diverses de contemplar i avaluar el paisatge, malgrat que siguin historiadors, arquitectes, biòlegs i geògrafs els professionals que més atenció hi dediquen.

La rel etimològica prové de pagus, de pagès, de país, però el concepte ha sofert una evolució que l'ha duit a significar des d'una escena a una branca de la pintura o la fotografia. Les definicions tradicionals dels diccionaris lliguen el paisatge amb imatges de calendari, en canvi la noció moderna el defineix com una porció de territori característica, una combinació dinàmica d'elements geogràfics: abiòtics, biòtics i antròpics. Però, per molt que es vulgui reduir científicament el paisatge, aquest és una intuïció carregada de significats: és també la percepció plurisensorial d'un sistema de relacions ecològiques.

Per saber fins a quin punt un paisatge és natural o cultural és necessària la idea de la seva evolució històrica. Per exemple, fixar amb exactitud quina ha estat la seva evolució a les Balears d'ençà que hi arribà el primer home fins a l'any 2010 de la present era turística. Els efectes de la fauna im-

portada que degueren ser devastadors, com els de la desforestació i l'agricultura; l'aparició de pobles, viles i ciutats; les dessecacions de prats i albuferes; fins arribar a la colonització del litoral pel turisme. Ja el 1845 es queixaven des d'Eivissa que l'exportació de llenya i carbó, així com la de milers de puntals de savina, acabaria amb els boscos de les Pitiüses; no és per tant d'ara mateix la pressió abusiva sobre el medi ambient, reflectida en el paisatge. Però els paisatges geogràfics que ara contemplam són el resultat d'aquesta evolució conjunta home-natura.

Val a dir que hi ha hagut un canvi valoratiu del que cal i del que no cal conservar. Per exemple, la creació d'un nou paisatge al prat de Sant Jordi amb els seus molins metàl·lics fou una agressió, en el seu moment, i ara l'avaluam com a digne de protecció; els progressistes del seu temps optaren per dessecar albuferes i enderrocar murades en nom d'una millor sanitat, cosa que ara apareix desproporcionada; els nostres majors entenien els hotels com a estandard del progrés a les marines litorals, territoris improductius. Diferents grups socials fan una valoració distinta del paisatge i del seu territori. Així, hem arribat a la conclusió que el paisatge és una construcció ecològica-psicològica-social (totes tres variables lligades), una noció complexa que per ser avaluada totalment necessita, a més dels mètodes emprats pels tècnics del paisatge, afegir-hi els mètodes de percepció dels usuaris, amb les corresponents matrius d'impactes ambientals, ja d'una certa sofisticació.

És particularment interessant l'aïllament de les característiques preferencials de les persones cap als paisatges. De tal manera que un individu de gustos mitjans valora un paisatge natural, però una selva la considera excessiva. Alguns patrons són comuns i universals i obeeixen a pautes de la supervivència de l'home: fertilitat, abundància de biomassa, presència d'aigua... El nostre cervell està codificat per posar-se en estat d'emoció amb la recepció de se-

nyals simbòlics, i els paisatges són estímuls de les parts més arcaiques dels humans. Certs valors afectius són desperts per signes provinents de l'entorn natural -arbres, flors, aigua...-, d'aquí la seva presència a les ciutats, a festes i celebracions. Per tant, aportacions del camp de l'etologia o la química es poden entroncar per explicar-nos els valors dels sentiments i de l'estètica lligats al paisatge. Posem-nos davant la platja del Trenc o dalt del cim del puig de Maçanella o dins el canyet de l'Albufera, o perduts pels carrers del clos antic de Palma o dins la urbanització turística "madura" de l'Arenal o pel polígon industrial de Son Castelló. Les sensacions que tendrem seran diferents, productes de les diferents unitats de paisatge, dels silencis

de la Serra als paisatges de la marginació urbana o per la repetició fada del turisme estereotipat. Per tant, quan algú manifesta una oposició o una adhesió a la transformació d'un paisatge natural o valora positivament o negativament el canvi d'un determinat indret (golfs o ports esportius, corredors verds de Ciutat...) no fa sinó posar en marxa un conjunt de comportaments instintius heretats i socialment apresos.

Com fa notar Joan Nogué, director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya, les modificacions del paisatge abans eren lentes, reabsorbibles per la pròpia naturalesa, ara, la magnitud i la rapidesa esqueixen irreversiblement els paisatges tradicionals. Per això, segons Gabriel Alomar -professor de Geografia del Pai-

satge-, són importants iniciatives com l'avantprojecte de Llei d'ordenació del territori i l'urbanisme de les Illes Balears (2009), que li dedica el capítol III (*La protecció i l'ordenació del paisatge*), i fets com que la serra de Tramuntana sigui candidata a Patrimoni de la Humanitat en la categoria de Paisatge Cultural. També és destacable que el Conveni Europeu del Paisatge hagi estat ratificat pel Consell de Mallorca (2008), per impuls de la consellera Maria Lluïsa Dubon. L'interès de Jaume Gual, fotògraf i geògraf, que ha tengut la paciència de juntar i remoure interessos dispersos, ha quallat amb la creació a Palma del Grup d'Estudis del Paisatge, lligat al Col·legi de Geògrafs. En ell s'hi podrien integrar altres col·lectius i persones interessades en aquestes problemàtiques des de molts diferents camps, des dels més tècnics fins als més artístics.

L'ecòleg Antoni Martínez-Tauber ja hi ha plantejat un esborrany per a un "manifest pel paisatge", esmentant el nostre universal Ramon Llull: "Abans que Petrarca pujàs al Mont Ventoux i relatàs la seva emoció interior sobre el lloc, i abans que Ibn al Jatib, visir de Muhamad V, descrigués Granada com una emoció paisatgística, Ramon Llull sentia el que posteriorment en dirien la màgia del lloc, més enllà del *locus amoenus* medieval...". "Hem passat de tenir una cultura del paisatge a un nivell de devastació, desproporció i manca de sensibilitat com el d'ara, però hem de fer un esforç per canviar l'actitud i la situació. Ara és el moment per a una reflexió i uns canvis, així com perquè els diferents sectors econòmics, institucions públiques i privades i representants polítics assumeixin i es comprometin envers la recuperació del paisatge i de la cultura del paisatge, de manera que aquest acabi essent un eix vertebrador i aglutinador per a una nova política i un nou desenvolupament". El paisatge de les Illes Balears és un bon camp per a l'estudi, l'educació i el sentiment. Salvar el que queda, protegir, gestionar correctament, és reconciliar-nos amb nosaltres mateixos, sense hipocresies ni sacrificis innecessaris a gallines d'ous d'or, nials. •

Comenta aquest article a www.dbalears.cat